

GERDA HELENA LINDSKOG

NORRBARN

**Norrland i 1900-talets svenskspråkiga barn-
och ungdomslitteratur**

Umeå: Bokförlaget H:ström, 2013.

Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet, nr 121. 463 s.

Varför är det intressant att undersöka hur Norrland har skildrats i den svenska barnlitteraturen? Ingen skulle väl komma på tanken att göra detsamma med Svealand eller Götaland. En viktig orsak är att Norrland i högre grad än de sydligare delarna av landet är förknippat med myter och föreställningar av olika slag. Det finns en mer eller mindre tydlig (och ofta kolonial) Norrlandsdiskurs. Vi som bor söderut föreställer oss gärna att Norrland har en speciell särart, att det på olika sätt (inte bara geografiskt) skiljer sig från det övriga Sverige – och att särarten också satt sin prägel på invånarna. Detta gäller inte minst samerna, vars språk vi inte förstår och som vi ofta inbillar oss lever på ett helt annat sätt än vi. Dessutom har det förekommit konflikter och spänningar mellan invånarna i Norrland och makthavarna i söder. Norrlänningarna (en term som vore omöjlig utan Norrlandsdiskursen) har ofta betraktats en smula nedlåtande – ömsom har det handlat om stöd och välgörenhet och ömsom om förtryck, utsugning eller etnisk särbehandling.

Hur mycket av detta återspeglas i barnlitteraturen och hur ser dess föreställningar om Norrland ut? Det har Gerda Helena Lindskog, bibliotekarie, författare och forskare, länge intresserat sig för. 2005 gav hon ut boken *Vid svenskhetens nordliga utposter. Om bilden av samerna i svenskspråkig barn- och ungdomslitteratur under 1900-talet*. Den var tänkt som en bibliografi men blev en litteraturvetenskaplig undersökning. Nu har hon kommit med en uppföljare, *Norrbarn. Norrland i 1900-talets svenskspråkiga barn- och ungdomslitteratur* (2013). Den är en ren bibliografi. Här har författaren vidgat perspektivet: ambitionen är att omfatta alla Norrlandsskildringar i den svenska barnlitteraturen, från 1885 och fram till sekelskiftet 2000.

Även översatta böcker har tagits med. Lindskog har funnit 470 olika titlar. Och hon nöjer sig inte med att förteckna dem. Varje titel

är dessutom försedd med en annotation, där bokens handling refereras. Ofta innehåller referaten också citat " som visar på tendenser och värderingar som blir synliga när författaren beskriver 'Norrland'" (7). Fiffigt nog är referaten också åtkomliga via Libris. Slår man där på någon av de förtecknade titlarna får man omedelbart upp en länk till Lindskogs annotation om boken. Här kan man också gå vidare till listor över olika ämnesord där den aktuella boken ingår. Handlar det om en bok om samer kan man alltså lätt få upp hela listan över böcker om "Samer i litteraturen".

Författarens avsikt är att handlingsreferaten skall ge en uppfattning om böckerna och samtidigt stimulera till forskning om Norrland i barnlitteraturen. I en inledning pekar Lindskog också ut ett antal forskningsuppgifter samtidigt som hon pekar på olika tendenser i materialet. Framför allt är hon intresserad av klass och kön. Hon noterar bland annat att de kvinnliga författarna visserligen är många i början av perioden men att det totalt är dubbelt så många böcker som har manliga huvudpersoner än som har kvinnliga. Arbetarklassen blir synlig först vid mitten av 1900-talet men förekommer sedan allt oftare: under 1970-talet består nästan hälften av böckerna av arbetarskildringar. Samtidigt dyker det nu upp rena arbetarförfattare, sådana som har sina rötter i arbetarklassen. Lindskog skiljer mellan arbetare och andra fattiga. Sådana fanns det förstås redan från början gott om i böckerna: nybyggare, kronotorpare, småbrukare och samer med små eller inga renhjordar.

Författaren har haft en del avgränsningsproblem. Ett av de mest grundläggande är vad den geografiska bestämningen Norrland skall omfatta. Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Gävleborgs län, svarar författaren. Böcker som utspelas i Dalarna är således inte med, även om det också här kan handla om älvar, snöklädda fjäll och stora skogar. Även begreppet Norrlandskildring är problematiskt. Hur mycket av Norrland skall boken skildra eller återspegla – räcker det kanske bara med en vag ortsangivelse? Här är Lindskog ganska generös. Thomas och Anna-Clara Tidholms *Förr i tiden i skogen* (1993) får vara med trots att det inte finns någonting i den – inte heller i Lindskogs referat – som pekar mot att den skulle utspelas i Norrland. Vidare betraktas nästan alla Lisa Eurén-Berners många Språkåleböcker som Norrlandsskildringar och det gör också arton av titlarna i pseudonymen Sivar Ahlruds långa serie om tvillingdetektiverna Klas och Göran. Ändå befinner sig huvudpersonerna i båda fallen nästan lika ofta i Stockholm som i Norrland och det specifikt norrländska spelar i regel en mycket underordnad roll. Följden är att Eurén-Berner och Ahlrud lite överraskande fram-

står som två av de allra flitigaste Norrlandsskildrarna i den svenska barnlitteraturen.

Inte heller begreppet barn- och ungdomslitteratur är alltid så lätt att komma till rätta med. Lindskog klargör aldrig vad det skall innefatta – även om hon tycks underförstå att det bara handlar om skönlitterära framställningar i bokform. Men samtidigt återfinns i bibliografin en bok som Axel Burmans *Soliga ungdomsår* (1956), som att döma av Lindskogs referat är en självbiografi och inte en roman. Ett annat problem är var gränsen mot vuxenlitteraturen skall dras. Lindskog säger sig i några fall ha inkluderat böcker som först publicerats för vuxna ”men så småningom givits ut för ungdom” (10). Det tycker jag hon har gjort rätt i. Men varför har hon då inte också tagit med en av Frida Åslunds allra finaste Norrlandsskildringar, *Gertru från Svartliden* (1934), som Libris när den återutgavs på 1950-talet klassificerade som en bok för barn och ungdom?

Bibliografin skall bara omfatta ”realistiska berättelser i bokform” (9). Ändå innefattar förteckningen märkligt nog även Thomas och Anna-Clara Tidholms bok *Resan till Ugri-La-Brek* (1987), en drömar-tad berättelse som varken är realistisk eller ens en Norrlandsskildring. Handlingen i böckerna skall också ”vara förlagd till ett samtida Sverige”, skriver Lindskog (9). Likafullt har hon också tagit med en rad historiska romaner, böcker som inte utspelas i ett samtida men väl ett avlägset, dåtida Sverige – en av dem får till på köpet en hel sida i hennes egen inledning. Här har jag svårt att hänga med. Vad menar Lindskog egentligen med begreppet ”samtida”?

Även om man således ibland sätter frågetecken i kanten råder det ingen tvekan om att Lindskogs bibliografi kommer att vara till stor nytta inte bara för framtida barnlitteraturforskare utan för alla som är intresserade av bilden av Norrland och dess förändringar. Dessutom är bibliografin väldigt rolig att bläddra i. Många av de böcker hon förtecknar är ganska okända. Att dyka ner i Lindskogs välskrivna annotationer är lika spännande som inspirerande.

Ulf Boëthius
Professor emeritus i litteraturvetenskap
Stockholms universitet